

ATLAS MAROKAŃSKI

Alan Palmer

przekład
Magdalena Strykiewicz
Ewa Pietraszek

Wydawnictwo Sklepu Podróżnika
Warszawa 2014

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	9
Planowanie wyprawy	12
W grupie czy indywidualnie?	12
Trekking indywidualny	12
Trekking z przewodnikiem i poganiaczem mułów	12
Wyprawy grupowe	17
Agencje trekkingowe	18
Dojazd do Maroka	19
Samolotem	19
Samochodem lub autokarem	20
Pociągiem	20
Promem	20
Wiza i dokumenty	21
Budżet i koszty	23
Zakwaterowanie i posiłki	23
Przewodnicy i transport	24
Inne wydatki na szlaku	25
Kiedy jechać?	26
Klimat	26
Ramadan	28
Propozycje tras	28
Planowanie trasy	29
Dżabal Tubkal (s. 201–224)	29
Ighil Makun (s. 225–271)	30
Dżabal Sirwa (s. 272–291)	31
Dżabal Saghru (s. 292–351)	32

Co zabrać?	35
Namiot	36
Przechowywanie wody	36
Plecak	38
Śpiwór	39
Obuwie i ochrona stóp	40
Odzież	41
Przybory toaletowe	44
Apteczka i leki	44
Dodatkowe wyposażenie	46
Żywność	46
Pieniądze	47
Fotografowanie i sprzęt fotograficzny	47
Polecane książki	48
Mapy	51
Bezpieczeństwo w górach	53
Trekking indywidualny	54
Ratownictwo górskie	55
Zdrowie	56
Choroba wysokościowa	57
Szczepienia	57
Ubezpieczenie	57
Maroko	58
Informacje o Maroku i Atlasie	58
Geografia	58
Geologia	58
Rys historyczny	59
Maroko dzisiaj	71
Ludzie	75
Religia	78
Architektura Berberów	79
Fauna i flora	81
Ssaki	81
Gady	82

Ptaki Atlasu	82
Flora	87
Informacje przydatne dla turystów	88
Transport	88
Język	93
Ambasady i konsulaty	96
Elektryczność	96
Czas i daty	97
Godziny otwarcia	98
Dni wolne i święta	99
Pieniądze	103
Kontakt	105
Media	107
Podróżowanie po kraju muzułmańskim	108
Kobiety w islamie	108
Podróżniczki i obyczaje seksualne	109
Mniejszości seksualne	110
Narkotyki	110
Jedzenie	111
Napoje	114
Hammamy	116
Toalety	117
Co warto kupić?	117
Bezpieczeństwo, przestępczość i policja	120
Turystyka odpowiedzialna	122
Wpływ na środowisko	122
Wpływ ekonomiczny	125
Wpływ kulturowy	126
Marrakesz	130
Historia	131
Przyjazd	134
Transport lokalny	136
Orientacja	139
Usługi	140
Noclegi	144

Gastronomia	159
Życie nocne	164
Zwiedzanie	165
Warzazat	185
Historia	185
Przyjazd	186
Transport lokalny	187
Orientacja	188
Usługi	188
Noclegi	190
Gastronomia	193
Nocne życie	196
Zwiedzanie	197
Opisy tras i mapy	199
Korzystanie z przewodnika	199
Mapy tras	199
Dżabal Tubkal i okolice	201
Dojazd do Imlil	201
Imlil	202
Pętla wokół Dżabal Tubkal	206
Imlil–Aroumd–schr. Neltner	207
Schr. Neltner–szczyt Dżabal Tubkal	212
Schr. Neltner–przełęcz Tizi n-Ouanoums– Jezioro Dajat Ifni	215
Jez. Dajat Ifni–Amsouzart (Amsouzerte)	217
Amsouzart–Azib Likemt	220
Azib Likemt–Tacheddirt	223
Ighil Makun i okolice	225
Dojazd do Azilal	225
Azilal	225
Dojazd do Tabant	229
Tabant	229
Pętla w górnej części dol. Ajt Bou Guemez	233

Pętla wokół Ighil Makun	237
Tabant–Ajt Sa'id–Azib n-Ikkis	237
Azib–Schr. Tarkeddid	240
Schr. Tarkeddid–szczyt Ighil Makun–obozy Oulilimt 1 i 2	243
Obóz Oulilimt 2–schr. Ajn Aflafal	249
Schr. Ajn Aflafal–Taghreft–Tighremt n-Ajt Ahmed	251
Tighremt n-Ajt Ahmed – Tizi-n-Ajt Imi – Tabant	255
Trawers Ighil Makun	256
Tabant–Agouti–Taghia–Abachkou	257
Abachkou–Ghougoult–Ifira	260
Ifira–Amezri	262
Amezri–Ajt Hamza–Ajt 'Ali-n-Ito (Ayt Ali n-Ittou)	264
Ajt 'Ali n-Ito–Megdaz i dalsza podróż do Ifoulou	267
Ajt 'Ali n-Ito–Ajt Tamlil	269
Dżabal Sirwa i okolice	272
Dojazd do Taliwin	272
Taliwin	273
Pętla wokół Dżabal Sirwy	276
Taliwin–Akhfamane	276
Akhfamane–Mazwad–Ti n-Iddr	279
Ti n-Iddr–Guiliz–Tegrağa	282
Tegrağa–szczyt Dżabal Sirwa–Tizgui	284
Tizgui–Tagouyamt–Tislit	287
Tislit–Ihoukarn lub Tislit–Assajs–Tagmoute	290
Dżabal Saghru i okolice	292
An-Nukub (Nekob, N'Kob)	293
Trawers Dżabal Saghru	298
An-Nukub–Hanedour–Tifdassine	298
Tifdassine–Irhazzoun n-Imlas–Boilouz	303
Boilouz–Igli–Tizi n-Ouarg	306
Tizi n-Ouarg–Tarbelout Neeloman	310
Tarbelout Neeloman–Tagdilt	313
Tagdilt–Ajt Hamt	313
Ajt Hamt–Bumaln lub Kalat Makuna	314
Kalat Makuna	318
Pętla wokół Dżabal Saghru	324
Tassouit–Tikktarine	324

Tikktarine–Assaka n-Ajt Ouzzine	327
Assaka n-Ajt Ouzzine–Irhissi	335
Irhissi–Imi n-el Louh	338
Imi n-el Louh–Bumaln	342
Bumaln	345
Załącznik A: Język arabski, francuski, berberyjski	352
Arabski	352
Francuski	359
Załącznik B: Słowniczek	365
Załącznik C: Zdrowie	370
Jak ograniczyć ryzyko zachorowania	370
Opieka zdrowotna w regionie Atlasu	371
AIDS	371
Schistosomatoza (bilharcjjoza)	372
Biegunka	372
Dbanie o stopy, kostki i kolana	376
Żółtaczką zakaźną	376
Malaria	377
Inne problemy zdrowotne	378
Kiedy zakończyć trekking	382

WPROWADZENIE

Maroko – *le pays lointain le plus proche*

Maroko to fascynujący świat skrajności. Jest tylko kilka miejsc na Ziemi, gdzie można z taką swobodą przemieścić się z pełnych komfortu egzotycznych miast rodem z „Baśni z tysiąca i jednej nocy” w odległe dzikie tereny obfitujące w kontrasty: posępne góry, zielone doliny i surowe pustynie. W górach napotkamy też gościnnych ludzi i położone na uboczu malownicze osady.

Atlas Marokański to niezwykle piękne pasmo górskie, interesujące pod względem etnograficznym, a mimo to wciąż rzadko odwiedzane, co moim zdaniem czyni je dużo ciekawszą propozycją niż góry Europy. Ogromna gościnność Berberów, bogactwo kulturowe Afryki Północnej oraz olśniewający i pełen uroku Marrakesz i inne marokańskie miasta przyciągają coraz większe rzesze amatorów wypraw trekkingowych. Odkrywają oni to wielkie pasmo górskie uważane przez starożytnych Greków za dom boga Atlasa.

Dlaczego właśnie Maroko? Z jednej strony łatwo i szybko można się do niego dostać z Europy, z drugiej zaś Maroko zaprasza nas do fantastycznego, często nawet surrealistycznego świata, który pod wieloma względami bardzo różni się od znanego nam na co dzień. Jak zostało mi to objaśnione wiele lat wcześniej, Maroko przewyższa wszelkie inne cele podróży, ponieważ zwyczajnie jest to *le pays lointain le plus proche* (najbliższy z dalekich krajów).

O książce

Niniejszy przewodnik został napisany zarówno dla doświadczonych, jak i początkujących wędrowców. Opisane trasy są wymagające, ale przystępne. Zaprawieni w wysokogórskich wyprawach mogą pokonywać trasy szybciej niż sugeruje opis. Jednakże książka została napisana

w taki sposób, by czytelnicy mogli dopasować tempo ich pokonywania do własnych możliwości.

Przewodnik zawiera również szczegółowe informacje na temat Marrakeszu, którego odkrywanie jest fascynującą przygodą, jak i opisy innych znanych miast oraz baz wypadowych. Można też znaleźć szereg praktycznych rad na temat tego, jak zaplanować, zorganizować i cieszyć się wędrówką po górach Atlas – począwszy od ekwipunku, skończywszy na rozmówkach francuskich, arabskich i berberyjskich. Są fragmenty opisujące faunę Atlasu, miniprzewodnik ornitologiczny i rozdział dotyczący turystyki jak najmniej szkodzącej środowisku.

Trasy

W przewodniku mógł się znaleźć opis tylko części szlaków dostępnych w Atlasie, łańcuchu górskim rozciągającym się na przestrzeni niemalże 2000 km od Maroka przez Algierię po Tunezję. Jednakże uwzględniony zestaw tras stanowi reprezentatywny wybór, a każda z nich jest pod jakimś względem wyjątkowa, co tłumaczy umieszczenie ich w tej książce: Dżabal Tubkal jest najwyższy, Ighil Makun przedstawia klasyczne piękno, Dżabal Sirwa jest odległy i wymagający, Dżabal Saghru zaś jest najbardziej zadziwiająca i imponująca częścią Atlasu.

❑ Dlaczego trekking?

Wiele lat temu wędrowaliśmy z Lyndą po środkowej części Atlasu Wysokiego. Najpierw przemieszczając się po omacku, zabłądziliśmy w niebezpieczny teren, po czym zostaliśmy przeniesieni wprost do pełnego gościnności świata Berberów. To przypadkowe zdarzenie pomogło nam odkryć zaczarowany świat, do którego nieprzerwanie chcemy wracać.

Kiedy stanęliśmy na jałowym grzbiecie i wpatrywaliśmy się w zapadający nad górami zmrok, nasze nadzieje na znalezienie miejsca na nocleg bledły. I właśnie wtedy pojawił się on. Jakby wyrósł spod ziemi albo był ożywionym głazem, a może był tylko fatamorganą. Musiał nas pewnie słyszeć przez milę lub więcej, nim nas zobaczył, gdyż tej nocy ciszy nie zakłócał nikt oprócz nas. Na początku nie chciałem wierzyć własnym oczom. Nieprawdopodobne, że pośród tych połaci piasku znalazł się jakiś człowiek. Nie padło między nami

ani jedno słowo, ale natychmiast poczuliśmy jego życzliwość. Zauważył, że znaleźliśmy się w potrzebie. Bez chwili wahania zaczął nas prowadzić, my zaś podążyliśmy za nim.

Jedynie wyczuć spadku terenu oraz pojawiająca się od czasu do czasu atramentowa poświata dol. Ajt Bou Gumez pozwalały domyślać się, że schodzimy. Szliśmy dalej, powierzając się opiece naszego nieznajomego. Z ufnością podążaliśmy za nim coraz węższymi ścieżkami aż do doliny, gdzie nagle bez ostrzeżenia nasz przewodnik skręcił na dziedziniec. A jeszcze przed chwilą nie było żadnych domów. Właśnie w tym momencie, kiedy zaczęliśmy się już zastanawiać, czy szczęście nas opuściło, domy niemal wyrosły przed nami. Nie jeden lub dwa, ale dosłownie cała wioska z wypalanych na słońcu cegieł ukazała się naszym oczom pośród ciemnej nocy.

Blask lampy naftowej przyciągnął nas jak ćmy do pustego pokoju. Buty zostały za progiem, a my usiedliśmy po turecku na podłodze obok srebrnego dzbanka z herbatą i miedzianego kociołka.

Przytłumione kobiece głosy dobywały się gdzieś z nieoświetlonych korytarzy wiodących do innych zakątków domu. Dźwięki niekiedy niespodziewanie przeradzały się w wartką wymianę zdań, a my ciągle oczekiwaliśmy niepewni tego, jak rozwinie się sytuacja, czy będzie nam dane kiedykolwiek spotkać się z tymi kobietami, choćby w przyćmionym świetle lampy. Głosy były ożywione, a my czuliśmy, że to z powodu naszego przybycia. Mimo że co jakiś czas mogliśmy dostrzec przemykające cienie i sylwetki kobiet, żadna z nich nie weszła do naszego pokoju.

Kiedy w końcu drzwi zostały ponownie otwarte, wszedł młody mężczyzna, niosąc niedojrzałe orzechy włoskie i świeżą herbatę miętową. Położył je przed nami na soczyscie czerwonych, ręcznie tkanych w geometryczne wzory dywanach. Upewniwszy się, że niczego nam nie brakuje, nasz gospodarz oddalił się. Bez namysłu oddał nam do dyspozycji najważniejszy pokój w swoim domu.

Później tamtej nocy uśmiechnęliśmy się do siebie i spojrzeliśmy sobie w oczy. Odbijały się w nich spokój i szczęście. Zupełnie zapomnieliśmy o ciemnościach, które ogarnęły już jałowe zbocza na zewnątrz, a my zwinęci w spiny czuliśmy takie uniesienie, jakbyśmy lecieli.

Dżabal Tubkal i okolice

Większość osób przemierzających Atlas Wysoki obiera sobie za swój pierwszy cel najwyższy wierzchołek Afryki Północnej, Dżabal Tubkal (4167 m). Faktycznie w sezonie ok. 90% odbywających trekking w Atlasie prawdopodobnie znajdzie się w rejonie Tubkalu. Można tam łatwo dotrzeć z Marrakeszu, a także, choć nie jest to tu zalecane, wierzchołek można zdobyć w zaledwie parę dni (patrz s. 207–214). Jest to surowy, lecz wyjątkowo imponujący region. Widoki ze szczytu Tubkalu stwarzają wspaniałą okazję do tego, by zobaczyć, w jaki sposób pasmo Atlasu formuje grzbiet na całej długości Maroka, oddzielając pobłyskujące wybrzeże Atlantyku na północy i zachodzie od skwarne go bezmiaru Afryki Saharyjskiej na południu i wschodzie.

Dojazd do Imlil

Bez wątplenia najłatwiejszym i najsprawniejszym sposobem dostania się z Marrakeszu do Imlil jest skorzystanie z usług *grand taxi*. Jeżeli właśnie wylądowaliśmy na lotnisku Marrakesz-Menara, możemy wynegocjować bezpośredni kurs bez potrzeby wjeżdżania do Marrakeszu. W przeciwnym razie będziemy musieli dostać się na postój taksówek, tuż za Bab er Robb – bramą w południowo-zachodnim krańcu medyny. Podróż z Marrakeszu do Imlil trwa 75 min i powinna kosztować 30 MAD od osoby. Możemy również wynająć prywatną taksówkę za 200 MAD. Alternatywnie, autobusy z Marrakeszu (20 MAD) dojeżdżają do Asni (47 km) w 90 min. Poranny autobus (linia nr 3) odjeżdża z *gare routière* przy Bab Doukkala o 10.30, ale niestety jest bardzo niepunktualny, a w czasie ramadanu w ogóle nie jeździ. Znacznie bardziej solidny popołudniowy autobus odjeżdża spod Bab er Robb, przy postoju taksówek, o 13.00. Dodatkowo minibusy (20 MAD) również odjeżdżają spod Bab er Robb do Asni co 2 godziny.

Z Asni zwykle trzeba samemu zorganizować sobie transport na ostatnie 17 km do Imlil. Asfalt na drodze oznacza, że podróż będzie teraz łatwa. Mimo że ciężarówki (10 MAD), są często spotykane na drogach, szczególnie w soboty – dzień targowy w Asni, jest postrzegane z dezaprobatą,

by korzystać z ciężarówki, gdy są dostępne taksówki. Miejsce w taksówce zmierzającej do Imlil, współdzielonej z innymi pasażerami, kosztuje 15 MAD, a w prywatnej taksówce 50 MAD. Dziennie kursuje tu także pięć lub sześć minibusów (15 MAD).

W czasie pisania niniejszego przewodnika nie było żadnych regularnie kursujących taksówek zabierających amatorów trekkingu z powrotem do Imlil z Tacheddirt po ukończeniu trasy. Najlepiej jest zorganizować powrót taksówką przez wyruszeniem na szlak. Oczywiście nie ma żadnej ustalonej ceny za kurs, choć taksówka z Tacheddirt do Marrakeszu przez Imlil (jeżeli musimy jeszcze podzucić naszego przewodnika), może kosztować ok. 500 MAD, a nawet 600 MAD za wynajęcie auta 4x4.

Asni

Jest niewiele powodów, dla których warto spędzić czas w samym Asni, wiosce na uboczu, oferującej przez większą część tygodnia niewiele więcej niż garstkę tanich kafejek. Trzeba przyznać, że sobotni **suk** może dostarczyć dobrej okazji ku temu, aby zgromadzić zapasy. Jeżeli szukamy luksusowego zakwaterowania, jest tam **Kasbah Tamadot** Richarda Bransona (tel. +212 0524 368 200, www.kasbahtamadot.virgin.com; 24 pokoje) tuż za Asni, przy drodze do Imlil. Ceny zaczynają się od 360 EUR za noc poza sezonem i wzrastają do 1700 EUR w sezonie za apartament typu *master*, składający się z trzech sypialni i prywatnego basenu. Ten naprawdę piękny hotel, wybudowany wokół dziedzińców z ogrodami, oferuje odkryty i zakryty basen, hammam, salę gimnastyczną, korty tenisowe, restaurację i bar.

Imlil

Ta ruchliwa, barwna baza wypadowa (1740 m) w dol. Ajt Mizane dobrze obsługuje osoby wyruszające na trekking. Jest tu kilka kawiarni, miejsc noclegowych i *Bureau des Guides*, poprzez które można łatwo zorganizować wyprawę z oficjalnymi przewodnikami. Zanim przyjedziemy do Imlil, warto się jednak upewnić, że mamy przy sobie odpowiednią ilość gotówki w dirhamach, gdyż nie ma tu ani banku, ani kantoru.

Usługi

Zwykły *alimentation générale* (sklep spożywczy) oraz **apteka**, po lewej stronie ulicy, nieco powyżej hotelu Étoile du Toubkal, mogą wyposażyć nas w najbardziej podstawowe produkty.

Agencje trekkingowe i przewodnicy

- **Bureau des Guides** (tel./fax +212 0524 485 626) położony na tyłach parkingu, naprzeciwko Café Resta, to najlepsze miejsce do znalezienia przewodnika z uprawnieniami lub uzyskania porady na temat odbywania trekkingu w regionie Tubkal. W Imlil jest trzydziestu dwóch oficjalnych przewodników, z których pięciu do dziesięciu najprawdopodobniej jest dostępnych o każdej porze. W biurze widnieją ich podpisane fotografie. Działają według systemu rotacyjnego, więc zaoferują nam pierwszego w kolejności. Muły, poganiaczy mułów, żywność i wyposażenie można zorganizować bardzo szybko. Biuro ma skłonność do wypuklania swojego doświadczenia na wszystkich obszarach, zarówno w Atlasie Wysokim, jak i Antyatlasi, i faktycznie mają umiejętności w prowadzeniu wypraw w całym Maroku.

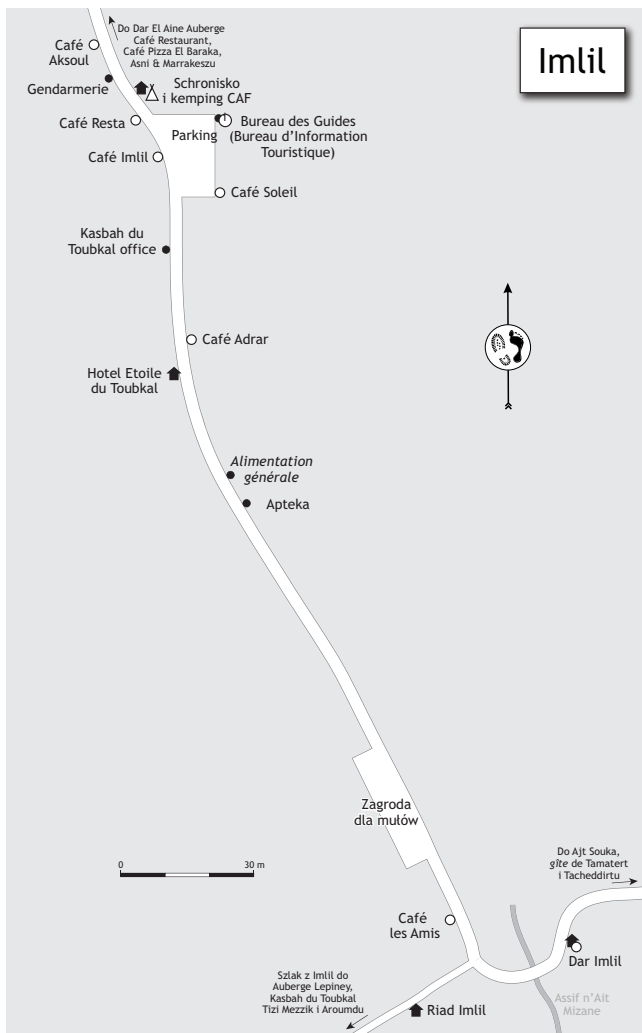
- **Jamal Imerhane** (tel. +212 0671 157 636; www.toubkalguide.com) to niezwykle pozytywny i pomocny licencjonowany przewodnik z Bureau des Guides, doskonale mówiący po angielsku.

Noclegi

Szybko wzrasta liczba miejsc noclegowych, zarówno w Imlil, jak i poza nim.

Jednym z tańszych, blisko pn. wjazdu do wioski, jest **Dar El Aine Auberger Café Restaurant** (tel. +212 0670 405 670), pobierający opłatę 50 MAD (gorący prysznic w cenie). Serwują też śniadanie (15 MAD) i inne posiłki (30–60 MAD).

Schronisko i pole namiotowe CAF-u (tel./fax +212 0524 485 122; +212 0677 307 415), dogodnie usytuowane w pobliżu Bureau des Guides, pobiera opłaty od swoich członków w wysokości 35 MAD za miejsce w dormitorium, a od osób niebędących członkami, posiadających Guide Routard – 60 MAD. Wszyscy inni za noc zapłacą 85 MAD. Gorący prysznic kosztuje 10 MAD, śniadanie 30 MAD, a pozostałe posiłki 80 MAD. Rozbicie małego namiotu kosztuje 15 MAD + 20 MAD za każdą osobę z niego korzystającą. Obozowicze muszą zapłacić 12 MAD za gorący prysznic.

Można skorzystać z kuchni za 15 MAD. Dobrą i niedrogą alternatywą jest **Auberge Lepiney** (tel. +212 0524 485 688; +212 0668 673 584; www.imlil.org/auberge_lepiney.htm), ok. 500 m ścieżką wiodącą na zachód od centrum Imlil w stronę Tizi Mezzik. Ten mały, jasny, czysty i przyjazny *gîte* ma swoją własną kawiarnię, restaurację i małe pole namiotowe. Pojedyncze łóżka w salach wieloosobowych są dostępne za 130 MAD, a podwójne pokoje za 300 MAD (ze śniadaniem w cenie).

Na południowym krańcu Imlil sa trzy nowsze, bardziej komfortowe pensjonaty, wybudowane z zachowaniem tradycji berberyjskich. Raczej ciemny i surowy Riad Imlil (tel./fax +212 0524 485 485; +212 0661 240 599; www.imlil.org/riad_imlil.htm) ma 20 pokoi (40/70 EUR wyżywienie HB).

Tuż powyżej Imlil, na szlaku do Aroumd, znajduje się słynna **Kasbah du Toubkal**, własność angielskiego Discover Ltd (tel. +212 0524 485 611; www.kasbahdutoubkal.com). Opłaty, łącznie ze śniadaniem, kształtują się od 130 EUR za mały berberyjski salon dla trzech osób, do 160 EUR za standardowy podwójny pokój i wzrastają do 430 EUR za apartament. Dodatkowo obowiązuje tu pięcioprocentowa dopłata, która przekazywana jest Stowarzyszeniu Imlil (*Association des Bassins d'Imlil*) na sfinansowanie wspólnych projektów, takich jak służba ratownicza i oczyszczanie miasta. Lunch (15 MAD) i obiad (20 MAD) na zamówienie. Co najbardziej niespotykane w Atlasie, hotel akceptuje karty: Visa i Master Card. Goście hotelowi mogą za darmo korzystać z hammamu. Zarówno zakwaterowanie, jak i wycieczki, w tym wejście na Dżabal Tubkal z przewodnikiem, można zarezerwować przez biuro **Kasbah du Toubkal** w Imlil.

Wracając do Imlil: na drugim, wschodnim brzegu rzeki, tuż poza główną drogą wylotową z wioski, znajduje się wyrafinowany **Dar Imlil**, również stanowiący własność Discover Ltd. Ten *maison d'hôte*, utworzony w wyniku odnowienia starego riadu, stanowi prawdziwe schronienie wśród roślinności, starych garnków i tradycyjnych lamp, rozciągających się na trzech kondygnacjach. Został otwarty w 2005 r. Ceny zaczynają się od 1300 MAD za standardową dwójkę do 2000 MAD za apartament, śniadanie wliczone w cenę. Nawet pokoje standardowe są na tyle duże, że w innych hotelach mogłyby z powodzeniem nosić miano apartamentów. Pięcioprocentowa dopłata, taka jak w Kasbah du Toubkal, jest pobierana również i tu.

Po drugiej stronie drogi, nieco wyżej od Bureau des Guides, znajduje się całkowicie przebudowany **hotel Étoile du Toubkal** (tel. +212 0524 485 618, +212 0661 343 140, www.hotel-etoile-toubkal.com), otwarty ponownie w 2009 r. Posiada 18 pokoi z łazienkami i balkonami; w cenach 20–25/30–35/40–45 EUR ze śniadaniem oraz 30–35/50–55/80–85 EUR z wyżywieniem HB. Hotel ma dwie restauracje oraz piękny ogród.

W wioskach otaczających Imlil jest kilka *gîtes*, szczególnie w Ajt Souka, a na głównej ulicy w Imlil na pewno nie zabraknie właścicieli zapraszających do siebie. Wypróbujmy jednakże imponujący **Gîte de Tamatert** (tel. +212 0667 168 906/067 157 636; www.atlasguest.com), oddalony o 1 km drogą do Techedirt. Należy do trzech braci, Mohammeda, Jamala i Rachida Imerhane, będących oficjalnymi przewodnikami górskimi. Oferuje dobre, czyste pokoje (wyżywienie HB za 160/320 MAD), jak również pełne uroku widoki na Imlil.

Gastronomia

Miejsca, gdzie można niedrogo zjeść, ciągną się wzdłuż głównej drogi biegnącej przez Imlil. Wjeżdżając od strony Marrakeszu, jako pierwszą znajdziemy **Café Pizza El Baraka**. Zanim dotrzemy do Bureau des Guides miniemy jeszcze **Dar El Aine Auberge Café Restaurant**, **Café Aksoul** oraz **Café Resta**. Wszystkie restauracje proponują pewien wybór tradycyjnych potraw za jedyne 30 MAD, podobnie jak położone bliżej centrum **Café Imlil**, **Café Soleil** i **Café Adrar**. Kierując się w górę wioski, zaraz za zagrodą dla mułów, po prawej stronie drogi znajduje się **Café les Amis**, z chętnie odwiedzanym tarasem.

Jeżeli mamy ochotę na bardziej wyszukany posiłek, nie będąc gościem hotelu możemy w **Dar Imlil** zamówić zarówno lunch, jak i obiad w cenie 20 EUR. Dotarcie do **Kasbah du Toubkal** wymaga krótkiego podejścia, a tam osoby nie będące gośćmi hotelu zapłacą za lunch 30 EUR i tylko 5 EUR więcej za obiad.

Pętla wokół Dżabal Tubkal

Trasa trekkingu prowadzi na szczyt Dżabal Tubkal (4167 m). Wszyscy wchodzący na trasę powinni umieć rozpoznawać objawy i zagrożenia związane z chorobą wysokościową oraz wiedzieć, jak na nie reagować. Ze względu na

Pętla wokół Dżabal Tubkal

- **Stopień trudności:** wysoki
- **Długość:** 6–7 dni
- **Mapy:** *Okaimeden-Toubkal*

1:100 000 (Division de la Carte, Morocco Survey), *Jbel Toubkal*
1:50 000 (Division de la Carte, Morocco Survey), *Morocco Toubkal Massif* 1:160 000 (EWP), mapa rejonu Tubkal 1:40 000 (Piolet), mapa okolic Tubkalu i Marrakeszu 1:50 000 (Rugoma), a także *High Atlas Morocco Jbel Toubkal* 1:100 000 (ExpressMap)

niewielką odległość dzielącą Tubkal od Marrakeszu oraz możliwość szybkiego wejścia na szczyt, wiele osób podchodzi zbyt szybko i odczuwa objawy choroby wysokościowej. Opisana trasa jest klasycznym trekkingiem w tym regionie. Mimo że nie jest idealną drogą na szczyt, najprawdopodobniej proponuje nam ją lokalny przewodnik. Pozostałe trasy oferują stopniowe i łagodniejsze podejście oraz więcej czasu na aklimatyzację. Na mapie 1:50 000 są zaznaczone czerwonymi kropkami.

Jeżeli zdecydujemy się na opisaną tutaj trasę, nie powinniśmy spieszyć

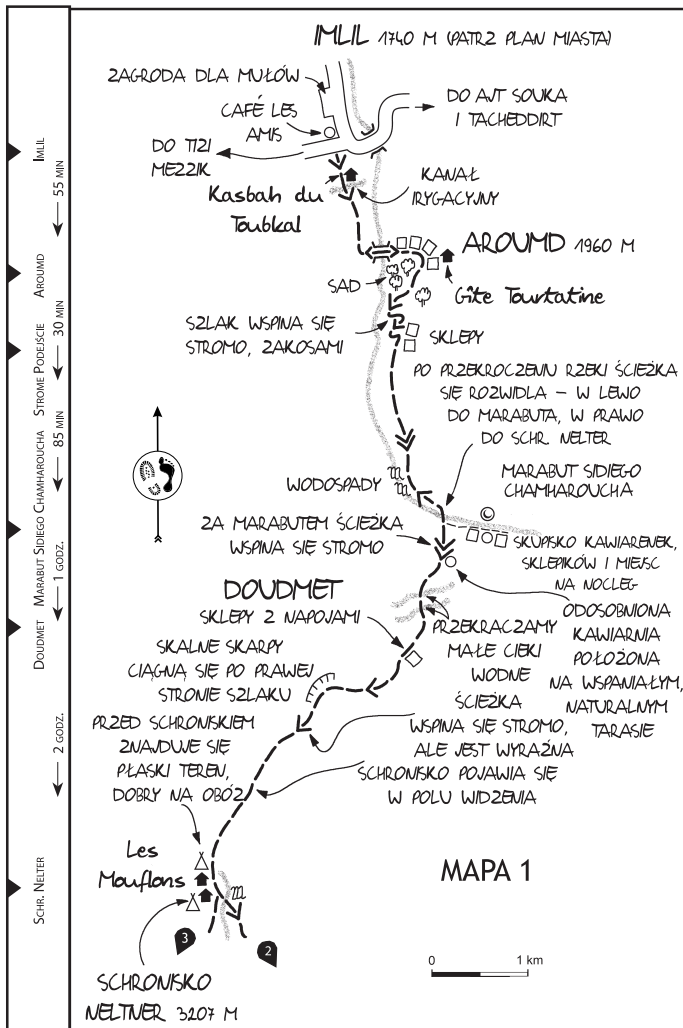
się z wyruszeniem z Imlil (1740 m), pomimo kuszącego powabu wyłaniających się przed nami szczytów. Lepiej zatrzymajmy się tam na noc, a nawet może na kolejną w Aroumd (Around; 1960 m), mimo że jest oddalone od Imlil jedynie o dystans możliwy do pokonania podczas porannego marszu. Trasa, nawet odcinek z Aroumd do schr. Refuge Neltner (3207 m), obejmuje jednostajne, ale wymagające podejście z przewyższeniem grubo ponad 1000 m. Opisana droga przewidziana jest na sześć dni trekkingu. Warto zarezerwować jeden dodatkowy, jeśli zdecydujemy się na nocleg w Aroumd.

Imlil–Aroumd–schr. Neltner

[mapa 1, s. 208]

Z Bureau des Guides kierujemy się na pd. przez Imlil. Najpierw mijamy hotel étoile du Toubkal, a potem po prawej stronie zagrodę dla mułów. Po 5 min, zaraz za Café les Amis, skręcamy w prawo na drogę do Tizi Mezzik/Mzik. Po kolejnych 2 min marszu ścieżka odbija od drogi i wspina się w lewo, wijąc się wśród drzew w kierunku **Kasbah du Tubkal**.

20 min za kasbą droga przecina kanał irygacyjny, by dalej serią zakosów stromo wspinać się wzdłuż mulatiery na prawo. Przez 25 min podążamy tą

ścieżką na pd., trzymając się zach. (prawego) zbocza doliny, aż znajdziemy się naprzeciwko wioski **Around**. W tym miejscu stromym zejściem kierujemy się w stronę rzeki, którą przekraczamy mostem prowadzącym do wioski na przeciwnym brzegu.

Możemy też zająć do wioski. Minąwszy fasadę, składającą się z kilku nowo wybudowanych, betonowych domów, podążamy krętymi uliczkami, aż znajdziemy labirynt tradycyjnych domostw, stanowiących serce starej części wioski. W ciągu ostatnich lat wioska Around rosła bardzo szybko. Obecnie 60% z tysiąca sześciuset mieszkańców mniej lub bardziej związanych jest z turystyką. Nocleg znajdziemy między innymi w **Gîte Tourtatine** (tel. +212 0524 361 680, +212 0666 945 661; wyżywienie HB 150 MAD, gorący prysznic 10 MAD), znajdującym się na wsch. krańcu wioski; właściciel nazywa się Ajt Tadrart Ahmed.

Za Around miniemy po prawej stronie mały sad otoczony murkiem, a zaraz potem wchodzimy na szlak, biegnący wzdłuż lewego (wsch.) brzegu koryta rzeki. Po chwili koryto zamienia się w szeroką równinę zalewową. 30 min za wioską szlak opuszcza dno doliny i przez chwilę wspina się zakosami w lewo.

Podążając ścieżką, mijamy samotnie stojący **sklepik** z napojami, potem drugi; żaden z nich nie jest czynny przed 10.00. Nie powinniśmy spodziewać się, że w znajdującym się w pobliżu kanale irygacyjnym znajdziemy czystą wodę. Służy on jedynie do odprowadzania wody rzecznej, płynącej wyżej w głównej dolinie.

Przez kolejne 80 min podążamy miejscami stromą ścieżką, podziwiając widoki w dolnym i górnym biegu rzeki. Dalej, minąwszy kilka małych wodospadów, schodzimy po kolejny na dno doliny, aby przekroczyć rzekę w pobliżu marabutu **Sidi Chamharoucha** (2310 m). W pobliżu istnieje możliwość rozbicia namiotu lub wynajęcia skromnego pokoju. Jednak w okresie wakacyjnym, a szczególnie w weekendy, są małe szanse, że będą one wolne. Ceny za nocleg nie są ustalone. Od strony prawego (zach.) brzegu, z kompleksem religijnym sąsiaduje szereg sklepów, oferujących jedzenie, napoje, a także dywany i inne berberyjskie rękodzieło. By uzyskać lepszy widok leżącą przed nami trasę, wracamy na szlak i podchodzimy prawnym zboczem za sklepami, oddalając się od rzeki i tłoku wokół grobowca. Trafimy na odosobnioną **kawiarnię**, położoną na wspaniałym naturalnym tarasie, z którego rozciąga się widok jak z lotu ptaka.

dzieli nas już tylko 30 min drogi. Podczas podejścia minimy kilka miejsc, które są płaskie i nadają się na **biwakowanie**. Jeżeli chcemy rozbić namiot, wybierzmy osłonięte miejsce: tutejsze wiatry mogą być bardzo silne.

Założone wiele lat temu schr. **Neltner** (znane także jako Refuge du Toubkal) oferuje przez cały rok 90 miejsc noclegowych w dormitorium. Niestety często jest zatłoczone, szczególnie w weekendy. Cennik noclegów wydaje się nieco skomplikowany. Członkowie Brytyjskiej Rady Alpinizmu oraz Francuskiego Klubu Alpejskiego płacą tylko 46 MAD w lecie (od maja do końca października) oraz 92 MAD w zimie (od końca października do końca kwietnia); członkowie Stowarzyszenia Hosteli Młodzieżowych płacą 69 MAD w lecie i 115 MAD w zimie; pozostali – 92 MAD w lecie, oraz 150 MAD w zimie. Za 10 MAD od osoby za noc można rozbić namiot na obszernym i osłoniętym terenie wokół schroniska. Cena śniadania wynosi 25 MAD, lunch kosztuje 40 MAD, natomiast kolacja 50 MAD. Istnieje także możliwość skorzystania z kuchni – opłata wynosi 10 MAD od osoby. Za prysznic musimy zapłacić 10 MAD. W sklepiku można zaopatrzyć się w zimne napoje, w tym świeżo wyciśnięty sok z pomarańczy (10 MAD), a także w inne podstawowe produkty, np. w czekoladę.

Zaraz po przyjeździe należy się zameldować, zarówno w rejestrze hotelowym (*registre d'hôtel*), jak i w schroniskowej karcie noclegowej (*fiche du nuitée refuge*). Obowiązek dotyczy wszystkich zatrzymujących się w schronisku. Nie muszą tego robić turyści korzystający z pola namiotowego.

Przez 70 lat schr. Neltner stało samotnie w dolinie u podnóża Dżabal Tubkal. Jednakże w ostatnim czasie w pobliżu zostało otwarte nowe marokańskie schr. **Les Mouflons** (tel. +212 0524 449 767, +212 0663 763 713, +212 0661 213 345/46, www.refugetoubkal.com). Zbudowany z uwzględnieniem berberyjskiej tradycji architektonicznej budynek mieści za dbane i przestronne sale noclegowe, a ozdobione kratami okna oraz kolorowe latarnie dodają klimatu. Przez cały rok dostępne są łóżka w dormitorium w cenie 80 MAD w lecie i 100 MAD w zimie. Cena śniadania wynosi 30 MAD latem oraz 40 MAD zimą, zaś typowy tadżin kosztuje 60 MAD (lato) i 70 MAD (zima). Za korzystanie z kuchni trzeba zapłacić 25 MAD. Dostępny jest prysznic, którego cena wynosi 10 MAD w lecie i 15 MAD w zimie. Podstawowe produkty można zakupić w dobrze zaopatrzonym sklepie.